

FRA KAŽIMIR BEBEK ML.

(1901.-1945.)

Energični i radišni franjevac Kažimir Bebek ubijen je od strane partizana 14. veljače 1945. u Mostaru, u 44. godini života. Nije mnogo sačuvano o pastoralnom radu fra Kažimira Bebeka, a najviše crtica o njegovu životu zabilježeno je dok je bio župnik u Klobuku od 1933. do 1943. godine.

Valja spomenuti da je prije ovoga postojao još jedan fra Kažimir Bebek, također rodom iz Vitine, rođen 1860., umro 1916. - upravo u vrijeme kad je Franjo Bebek (kasnije fra Kažimir ml.) polazio u sjemenište na Širokom Brijegu. Fra Kažimir st. obnašao je službe kapelana, župnika, gvardijana, meštra novaka i dvaput definitora Provincije. Preminuo je na Humcu 1916. u 57. godini života.¹ Nisam siguran u kakvoj su rodbinskoj vezi bili stariji i mlađi fra Kažimir, ali je sigurno da je mlađi uzeo ime starijega!

Djetinjstvo i školovanje

Fra Kažimir Bebek rođen je 1. listopada 1901. u selu Vitina, u općini Ljubuški, od oca Jure i majke Mare, djevojački Lauc. Krstio ga je sutradan, 2. listopada, župnik fra Stjepan Naletilić st., a kum je bio Mate Boras iz Vitine. Djetetu su nadjenuli krsno ime Franjo. Krizmao ga je biskup fra Paškal Buconjić 9. travnja 1907., a kum na krizmi bio je kao i na krštenju, Mate Boras.² Pučku školu završio je u Vitini, a gimnaziju je upisao 1914. u Širokom Brijegu; prvi razred pohađao je u ratnoj 1914./15. godini. S njim u razredu bilo je još sedam sjemeništara.³ Četvrti razred

1 Robert JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, II. izdanje, Mostar, 2023., str. 61-62.

2 Arhiv župe Vitina: Matica krštenih, sv. I, god. 1901., str. 65, br. 308; Matica krizmanih, sv. I, str. 711, br. 9.

3 Ante MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. 1, Mostar, 2011., str. 358.

pohađao je školske godine 1918./19. U razredu ih je bilo 18, od čega polovica sjemeništara, a polovica vanjskih đaka. Jedini odličan bio je Andrija Glavaš, kasnije fra Radoslav ml. Na kraju razreda Franjo je propao iz zemljopisa, kao i na popravnom ispitu, pa je fra Mladen Barbarić, gimnazijski učitelj i prefekt sjemeništara, tražio upute od uprave Provincije, hoće li on i još dvojica ponavljati razred, ili biti otpušteni iz internata.⁴ Iz internata očito nije bio otpušten, nego je vjerojatno opet polagao isti razred. U srpnju 1921. Franjo Bebek je obukao franjevački habit, te na jednu godinu prekinuo gimnazijsko školovanje. Kad se 1922. vratio u školske kupe, već je bio fra Kažimir Bebek. U Ljetopisu Franjevačke klasične gimnazije na Širokom Brijegu za školsku godinu 1921./22. navodi se da je školska godina u gimnaziji počela 10. rujna 1921., te da je fra Kažimir Bebek bio učenik VII. razreda. U Ljetopisu za školsku godinu 1922./23. piše da je fra Kažimir Bebek bio upisan u VIII. razred.⁵ Fra Kažimir je polagao usmeni mataturalni ispit 18. lipnja 1924., no nije položio ispite iz povijesti i matematike do jesenskog roka.⁶

Fra Pavo Dragičević, direktor Franjevačke velike gimnazije u Širokom Brijegu, poslao je dopis 30. svibnja 1925. franjevačkom starješinstvu u Mostaru, u kojem ističe da je fra Kažimir Bebek odustao od polaganja mature, odnosno od usmenih ispita iz predmeta matematike i povijesti - zemljopisa. "Fra Kažimir Bebek, jer se ne osjeća u stanju da bi s uspjehom mogao položiti odustaje od mature i eto ga tamo k Vama. (...). Potpisani uopće ne zna, kako je fra Kažimir amo stigao i po čijem je napatku odustao u septembru od polaganja kada je mogao proći samo su ona dva predmeta, t. j. matematikom i historijom - geografijom."⁷ Nejasno je kako je završila ova priča, jer nisam pronašao podatke da bi fra Kažimir (ponovno) polagao maturu; u svakom slučaju jasno je da nije bio baš najbolji đak, kao i da je u jesen 1924. upisao bogoslovni studij u Mostaru.

Bogoslovni studij

Fra Kažimir Bebek, bogoslov prve godine studija teologije, zajedno s nekoliko ostalih franjevaca, polagao je 21. veljače 1925. usmene ispite iz apologetike, moralne teologije, spekulativne filozofije i hebrejskog jezika. Prema tome, svi su oni bili bogoslovi prve godine studija teologije. Postignuti uspjeh na ispitima bio je među slabijima, jer je od 16 ocjena njih 9, ili 56%, bilo "dobar", a samo 3, ili 19%, "vrlo

4 Ante MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. 2, Mostar, 2011., str. 10, 22.

5 *Isto*, str. 108.

6 *Isto*, str. 127.

7 Arhiv Provincije: SP, sv. 66, f. 346. Usp. A. MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. 2, str. 160.

dobar". Jedino su odgovori fra Radoslava Glavaša na ispitima toga semestra bili ocijenjeni ocjenom "odličan" iz svih predmeta.⁸

Fra Kažimir Bebek, bogoslov druge godine studija, upisao je zimski semestar 1925./26. bogoslovije zajedno s osam klerika i jednim mladomisnikom.⁹ Slušao je i polagao uvod u Stari zavjet, dogmatiku, moralnu teologiju, kanonsko pravo, crkvenu povijest i antropologiju, a postigao je sljedeći uspjeh: 3 ocjene ili 25% "vrlo dobar", 7 ocjena ili 58% "dobar", te 2 ocjene ili 13% "dovoljan". Bogoslovi prve godine slušali su i polagali apologetiku, crkvenu povijest, antropologiju i hebrejski jezik, a njihov je uspjeh bio: 1 ocjena ili 6% "dovoljan", 6 ocjena ili 38% "dobar", 5 ocjena ili 31% "vrlo dobar", te 4 ocjene ili 25% "odličan" - jedino fra Marko Dragičević ima iz svih predmeta ocjene "eminens" ili "odličan".¹⁰

Ministarstvo vjera Kraljevine SHS hitnim dopisom (V. K. Br. 3174.) uputilo je 5. kolovoza 1925. Provincijalatu zahtjev za podatke o nazivu škole, trajanju školovanja, broju učenika po razredima s podjelom na broj muške i ženske djece, broju odjela, te broju profesora i nastavnika uključenih u nastavni proces. Provincijalat je odgovorio dopisom od 10. kolovoza, navodeći, između ostalog, da Franjevačka bogoslovija u Mostaru traje četiri godine, te da se o trenutno trinaest bogoslova brine šest nastavnika. Po razredima, stanje je bilo sljedeće:

- I. godina: 4 maturanta sa Širokog Brijega;
- II. godina: 4 bogoslova (fra Radoslav Glavaš, Kraljević, fra Petar Bakula, fra Kažimir Bebek);
- III. godina: 2 bogoslova (fra Leko i fra Musa);
- IV. godina: bogoslova (fra Milivoj Bebek, fra Dugandžić i fra Ivančić).¹¹

Tri godine kasnije, iz izvješća franjevačkih ispitivača fra Ignacija Jurkovića, fra Ante Jelavića, fra Ante Majića i don Marijana Kelave o ispitu fra Petra Bakule i fra Kažimira Bebeka, navodi se da su ispitani franjevci svojim odgovorima jedva zadovoljili i dobili svjedodžbu 20. studenog 1928.¹² Prema dostupnim podacima fra Kažimir Bebek je završio bogoslovni studij u Mostaru (1924.-1927.) i studij u Breslauu u Njemačkoj, danas Wrocław u Poljskoj (1927.-1929.).¹³ Prema podacima iz Arhiva Sveučilišta u Wrocławu, fra Kažimir Bebek nije upisan kao student teologije

8 Pavao KNEZOVIĆ, *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 1860.-1945.*, Mostar, 2012., str. 279-280.

9 *Isto*, str. 287.

10 *Isto*, str. 291.

11 A. MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. II, str. 163.

12 Arhiv Provincije: SP, sv. 75, f. 228.

13 R. JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, str. 62.

i filozofije, što znači ili da nije studirao na tom sveučilištu, ili su podatci kasnije uništeni.¹⁴

Biskupski ordinarijat u Mostaru dostavio je 10. listopada 1934. ocjene iz jurisdikcijskog ispita¹⁵ za franjevce: Radoslava Vukšića, Marijana Zupca, Fabijana Papanju, Svetozara Petrica, Brunu Adamčika, Dominika Ćorića, Radoslava Glavaša, Kažimira Bebeka, te don Antu Romića. Sutradan, 11. listopada, Biskupski ordinarijat je dostavio Provincijalatu svjedodžbe o položenoj jurisdikciji. Fra Kažimir Bebek je drugi put izašao na jurisdikcijski ispit i položio ga ocjenom “dovoljan” (2).¹⁶ Četiri godine poslije, fra Kažimir Bebek dobio je svjedodžbu o položenom jurisdikcijskom ispitu 5. listopada 1938.¹⁷ Fra Kažimir Bebek je uspješno položio jurisdikcijski ispit 9. listopada 1940. i ponovno 6. listopada 1943. u Mostaru.¹⁸

Fra Kažimir Bebek je očito boravio u Breslauu (današnjem Wrocławu) i za to vrijeme zajedno s fra Petrom Bakulom uputio je pismo fra Dominiku Mandiću 30. travnja 1928. u kojem mu čestitaju na izboru za provincijala. Javlja ju da im na ljetu završava škola, nemaju novca, te da bi trebali nabaviti neke knjige i odjeću.¹⁹ Nekoliko mjeseci kasnije, fra Didak Burić poslao je pismo fra Dominiku Mandiću 4. kolovoza 1928. iz grada Plzena u Češkoj. U pismu piše o svom putovanju po Češkoj i namjeri da prijeđe studirati u Lavov. U Pragu je susreo fra Kažimira Bebeka i fra Petra Bakulu.²⁰

Fra Kažimir Bebek služio je vojsku od 1. studenog 1928. do 31. prosinca 1928. u Mostaru. Fra Ignacije Jurković uputio je dopis od 14. i 15. listopada 1928. komandantu Vojnog okruga u Mostaru i komandantu Jadranske divizijske oblasti moleći da se fra Kažimir Bebek otpusti iz vojne službe kako bi mogao poći pastoralno djelovati u samostanu u Duvnu. Odbijenica od komandanta Jadranske divizijske oblasti stigla je 21. listopada 1928.²¹

Redovništvo i sveti redovi

Samostansko starješinstvo u Humcu obavijestilo je Provincijalat 5. srpnja 1921. da je fra Didak Buntić primio u novicijat četiri kandidata: fra Petar (Filip) Ba-

14 Korespondencija s arhivistom Krzysztofom Koreńom (Arhiv Sveučilišta u Wrocławu) od 11. lipnja 2024.

15 Pojam “jurisdikcijski ispit” odnosi se na ispit koji provjerava sposobnost i kvalifikacije za obavljanje određenih pravnih ili administrativnih funkcija unutar crkvene ili državne hijerarhije.

16 Arhiv Provincije: SP, sv. 106, ff. 75, 71.

17 Arhiv Provincije: SP, sv. 125, f. 158.

18 Arhiv Provincije: SP, sv. 131, f. 280; sv. 141, f. 150.

19 Arhiv Provincije: SP, sv. 76, f. 102.

20 Arhiv Provincije: SP, sv. 76, f. 212.

21 Arhiv Provincije: SP, sv. 75, ff. 171-172.

kula, fra Kažimir (Franjo) Bebek, fra Radoslav (Andrija) Glavaš i fra Stanko (Ivan) Kraljević.²² Fra Kažimir Bebek dobio je potvrdu 31. srpnja da je postao svećeničkim kandidatom.²³ Nekoliko mjeseci kasnije fra Eugen Tomić, magistar novaka u samostanu na Humcu, uputio je 25. listopada dopis Provincijalatu u kojem je istaknuo da je vladanje četvorice novaka: fra Petra Bakule, fra Kažimira Bebeke, fra Radoslava Glavaša i fra Stanka Kraljevića, do sada bilo besprijekor-
no.²⁴

Samostansko starješinstvo na Humcu obavijestilo je Provincijalat 6. studenog i poslalo ponovno izvješće o prvom glasovanju o četvorici novaka. Svi novaci: fra Petar Bakula, fra Kažimir Bebek, fra Radoslav Glavaš i fra Stanko Kraljević, dobili su povoljne glasove.²⁵ Novački meštar fra Eugen Tomić šalje povoljno izvješće 25. siječnja 1922. Provincijalatu o navedenim novacima.²⁶ Fra Kažimir Bebek dobio je potvrdu 17. lipnja 1922. da je postao svećeničkim kandidatom, zajedno s obaviješću o mjestu gdje se nalazi. Uz njega, potvrdu su dobili fra Špiro Andrijanić, fra Slavko Luburić, fra Bono Jelavić, fra Joakim Leko, fra Kažimir Barišić, fra Milivoj Bebek, fra Rudo Mikulić i fra Živko Martić.²⁷

Fra Kažimir Bebek položio je prve jednostavne zavjete na Humcu 6. srpnja 1922., svečane zavjete u Mostaru 8. srpnja 1925., a za svećenika ga je zaređio mostarsko-duvanjski biskup fra Alojzije Mišić u Mostaru 10. srpnja 1927. Mladu misu proslavio je u rodnoj Vitini 24. srpnja 1927. Pastoralno je djelovao najprije kao kapelan u Duvnu (1929.-1933.), istovremeno tri sezone kao kapelan u Poljima (1929.-1931.), zatim deset godina kao župnik u Klobuku (1933.-1943.), kratko kao kapelan na Humcu (1943./44.), te kao župnik u Pločama - Tepčićima (1944./45.).²⁸ U nastavku nešto više o njegovu pastoralnom djelovanju.

22 Arhiv Provincije: SP, sv. 55, f. 80.

23 Arhiv Provincije: SP, sv. 55, f. 77.

24 Arhiv Provincije: SP, sv. 55, f. 152.

25 Arhiv Provincije: SP, sv. 55, f. 174.

26 Arhiv Provincije: SP, sv. 58, f. 52.

27 Arhiv Provincije: SP, sv. 58, f. 285.

28 Arhiv Provincije: Imenik franjevaca: str. 45, br. 398. Nekrologij Hercegovačke franjevačke provincije, ad diem; Tabule (razmjštaji osoblja), passim; Bazilije PANDŽIĆ, "U spomen na mostarske franjevce", *Glas Koncila*, 10. veljače 1991., str. 18; Andrija NIKIĆ, *Hercegovački franjevački mučenici*, Mostar, 1992., str. 99-100; Andrija NIKIĆ, *Događajnica Bosne i Hercegovine* od 614.-1918., Mostar, 2003., str. 589; Jozo TOMAŠEVIĆ - KOŠKA, *Istina o ubijenoj gimnaziji*, Zagreb, 1997., str. 124-126; Anto BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007., str. 55; Robert JOLIĆ, "Fra Nenad Peهار - pjesnik i mladi profesor povijesti", *Hercegovina franciscana*, br. 6 (2010.), str. 195-211; Častimir MAJIĆ, *U nebo zagledani: crtice o 66 hercegovačkih franjevaca, komunističkih žrtava koje poznavah*, Široki Brijeg - Zagreb, 2011., str. 23-25; Ante MARIĆ, *Tragom ubijenih hercegovačkih fratara*, Mostar, 2007., str. 51-52; R. JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, str. 62.

Služba fra Kažimira Bebeka u Duvnu

Malo toga je ostalo zapisano o službi fra Kažimira Bebeka u Duvnu. Bio je kapelan u Duvnu od 1929. do 1933. godine.²⁹ U Arhivu Provincije sačuvano je nekoliko dopisa fra Kažimira Bebeka iz vremena njegovog djelovanja u Duvnu. U prvom dopisu fra Kažimir Bebek je 31. siječnja 1929. tražio štof za tunike.³⁰ Sljedeće godine, 23. prosinca, fra Mijo Čuić, fra Kažimir Bebek i fra Alfonz Čurić uputili su božićnu čestitku svima u Provinciji.³¹ Sačuvan je i dopis fra Kažimira Bebeka od 9. studenog 1932. kojim je izvijestio o Andriji Šumanoviću iz Mandina Sela, kandidatu za laike.³² Kad je riječ o duvanjskom kraju, hrvatsko katoličko pučanstvo u Duvnu često je bilo na meti Porezne uprave Kraljevine Jugoslavije (financi ili "vilanci"), koji su zbog najmanjeg prijestupa bili u stanju optužiti siromašnog hercegovačkog čovjeka, osobito švercere duhana. Porezna uprava progonila je župnika fra Miju Čuića, koji je u dopisu od 4. srpnja 1932. javio provincijalu da neće moći doći na proslavu biskupova jubileja. Zastupat će ga fra Kažimir Bebek, koji je išao polagati jurisdikcijski ispit.³³ Porezna uprava Kraljevine Jugoslavije uhapsila je fra Miju Čuića i zatvorila ga 20. kolovoza 1932. na 20 dana, o čemu je provincijala istog dana telegramom obavijestio fra Kažimir Bebek.³⁴ Kad je riječ o drugim aktivnostima fra Kažimira Bebeka, ostalo je zapisano da je bio član i potpredsjednik Hrvatskog pjevačkog i tamburaškog društva "Tomislav" u Tomislavgradu.³⁵

Kako je naprijed navedeno, fra Kažimir je preko ljeta vršio i službu kapelana hercegovačkih stočara u kapelaniji Polja, i to u tri sezone: 1929., 1930. i 1931. godine. Izgradnja nove fratarske kuće u Masno Luci započela je 1928., ali nije bila potpuno dovršena. O tome svjedoči i dopis kapelana Polja fra Kažimira Bebeka provincijalu fra Dominiku Mandiću 28. lipnja 1930.

Započeo sam, da ovu kuću dogotovimo. Da mi je barem ovoga ljeta jednu sobu posve urediti. Treba mi japije, a nemam dozvole, da ispilam. Nešto sam ispilao, pa šumari hoće da prijave. Premda sam pilao od položene borovine ipak traže dozvolu. Radi toga bih Vas molio, da mi izradite dozvolu i to čim prije i odmah

29 Robert JOLIĆ, "Životopis fra Mije Čuić", u: *Fra Mijo Čuić - graditelj i uznik. U prigodi 50. obljetnice smrti (1959.-2009.)*. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija održanog u Tomislavgradu 4. srpnja 2009., prir. Robert Jolić, Mostar - Tomislavgrad, 2009., str. 18.

30 Arhiv Provincije: SP, sv. 78, f. 41.

31 Arhiv Provincije: SP, sv. 87, f. 164.

32 Arhiv Provincije: SP, sv. 97, f. 339.

33 Arhiv Provincije: SP, sv. 98, ff. 328.

34 R. JOLIĆ, "Životopis fra Mije Čuić", str. 36.

35 Jure KRISTO, "Nadvladavanje duvanjske bure: Fra Mijo Čuić u društvima i sučeljavanja u njima", u: *Fra Mijo Čuić - graditelj i uznik. U prigodi 50. obljetnice smrti (1959.-2009.)*. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija održanog u Tomislavgradu 4. srpnja 2009., prir. Robert Jolić, Mostar - Tomislavgrad, 2009., str. 108.

mi je pošaljete. Treba mi jedno deset komada ležike. Sirovih za ovu godinu ne trebam. Najljepše Vas molim požurite, da je s nedjelje dobijem, jer nemam gdje stati, a šumar će oko 6 u Mostar, pa može doći do globe. Držao sam, da vrijedi stara dozvola što je fra Nikola [Ivanković] dobio, međutim zastarjela.³⁶

Ta kuća u Masnoj Luci, čija je izgradnja započela 1928., a konačno je bila dovršena tek 1934. godine, zapaljena je u četničkom pohodu u listopadu 1942. Nikada nije obnovljena. U njezinoj blizini sagrađena je nova kuća počev od 1982., a blagoslovljena je 1985. godine.³⁷

Župnik u Klobuku

Od ustanovljenja župe 1873. godine u Klobuku se promijenilo 28 župnika, a duhovni pomoćnici (kapelani) u župi su boravili samo u rijetkim prigodama: njih je bilo ukupno šestorica. Prvi župnik bio je domorodac fra Pavo Petrović, a tu su djelovala još dvojica domorodaca: fra Martin Mikulić i fra Leo Petrović, dok su svi ostali bili rođeni izvan Klobuka. Najdulje je u župi ostao župnik fra Vinko Dragičević - 14 godina, fra Tihomir Kutle djelovao je jedanaest godina, fra Kažimir Bebek deset godina, a četvorica po devet godina: fra Martin Mikulić, fra Žarko Pehar, fra Vladimir Kozina i fra Robert Jolić. Svi su drugi u župi ostali kraće, osim fra Andrije Nikića koji je tu djelovao kao kapelan deset godina.³⁸

Sačuvano je nekoliko dopisa fra Kažimira Bebeka o njegovom djelovanju u Klobuku. Tako dopis od 8. svibnja 1935. u kojem fra Kažimir šalje misne intencije.³⁹ U Ljubuškom, u selu Klobuku, seljani su sredinom 1935. godine izgradili put dug jedan kilometar za petnaest dana, od župnog stana do puta koji vodi do škole. Izgradnju puta vodio je župnik fra Kažimir Bebek. Cesta je solidno izgrađena, a prvi se njome automobilom vozio provincijal fra Mate Čuturić.⁴⁰

Provincijalat u Mostaru se zauzeo za fra Kažimira Bebeka i uputio dopis 11. svibnja 1937. Biskupskom ordinarijatu da fra Kažimir ostane župnikom u Klobuku. Biskup Mišić je podijelio jurisdikciju fra Kažimiru i prema toj odluci dobio je dekret da ostaje i dalje župnik u Klobuku.⁴¹

36 Arhiv Provincije: SP, sv. 83, f. 354.

37 Usp. Robert JOLIĆ, *Šematizam Hercegovačke franjevačke provincije 2012. godine*, Mostar, 2012., str. 265.

38 Robert JOLIĆ, *Župa sv. Marka u Klobuku*, Tomislavgrad - Ljubuški, 2015., str. 368.

39 Arhiv Provincije: SP, sv. 108, f. 143.

40 Arhiv Provincije: novinski članak "Za 15 dana seljani izgradili put što može dobra volja i sloga seljana". Članak je iz 1935. godine.

41 Arhiv Provincije: SP, sv. 119, f. 135; sv. 119, f. 136; sv. 119, f. 141; sv. 119, f. 144.

Fra Kažimir je bio župnik Klobuka u vrijeme kad su se događale znatne promjene, a riječ je o podjeli i promjeni sjedišta župe. Početkom travnja 1938. predstavnici zaselaka s lijeve strane rijeke Trebižat uputili su dopis biskupu Mišiću u kojem navode razloge zbog kojih bi novu župnu kuću trebalo graditi s lijeve strane rijeke. Kao razloge navode to što je Klobuk najveće selo u Hercegovini, dobili su odobrenje za podjelu župe, te "velika udaljenost od sadanjeg župskog stana i vremenske nepogode sile nas, da pravimo župski stan u Šiljevištim, gdje će nam biti omogućeno vršiti svoje kršćanske dužnosti". Molbu je potpisalo dvanaest predstavnika zaselaka Klobuka, a preporučio ju je i župnik fra Kažimir. Uskoro potom, biskupu su došla trojica izaslanika koji su se u ime ostalih obvezali "dati podesno zemljište za župni stan i crkvu", te "zemljište potrebno za bašču i vinograd župniku" i sagraditi župni stan. Biskup je na to poslao svog izaslanika na lice mjesta, te pozvao kućedomaćine na sastanak s izaslanikom 1. svibnja 1939. Od dvije lokacije, većina je bila za onu u blizini Čuljkova groblja. Župljani su obećali darovati potrebno zemljište, te učiniti sve da se nova župna kuća što prije završi. Biskup je sve navedeno prihvatio i odredio da će se nova župa zvati Šiljevišta. Župnik fra Kažimir je sredinom 1938. godine izvjestio biskupa da je posao priveden kraju: "Seljani iz Šiljevišta (odnosno preko Rijeke), koji su obećali Vašem izaslaniku dati zemljište za novu župsku kuću i crkvu preko Rijeke u Šiljevištima, pismeno su izjavili i potpisali da obećano zemljište daju u posjed novoj župi." Potom je naveo i njihova imena. Posjed je bio na prostoru između nove škole i rijeke. Uskoro je izabran i crkveni odbor za izgradnju nove župne kuće, što je biskup potvrdio.⁴² Župljani navedenih zaselaka Klobuka molili su da im se odredi sjedište nove župe u Šiljevištima. Molbu je preporučio 1. travnja 1938. župnik fra Kažimir, te ju je istoga dana poslao Provincijatu.⁴³ Fra Kažimir je 3. lipnja 1938. poslao Provincijatu dopis u kojem šalje potpisane izjave darovatelja zemljišta za novu župu Šiljevišta.⁴⁴

Nekoliko godina kasnije, sada već u novoj državi Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, fra Kažimir je u dopisu od 22. kolovoza 1941. upućenom Ministarstvu pravosuđa i bogoštovlja, Odjelu za bogoštovlje, zatražio novčana sredstva za izgradnju župnog stana u Klobuku. Predstojnik tog ureda fra Radoslav Glavaš, 16. rujna odobrio je 14.000 kuna za pripomoć pri uređenju groblja poginulih vojnika u Klobuku.⁴⁵ Sačuvan je dopis fra Kažimira Bebeka od 24. studenog 1941. u kojem navodi da je počeo govoriti mise na provincijalovu nakanu. Službu župnika u Klobuku završio je 1943. godine, a potom je kratko obnašao službu kapelana na Humcu (1943./44.) i naposljetku župnika u Pločama - Tepčićima (1944./45.).⁴⁶

42 R. JOLIĆ, *Župa sv. Marka u Klobuku*, str. 115-116.

43 Arhiv Provincije: SP, sv. 123, f. 271.

44 Arhiv Provincije: SP, sv. 113, f. 165-169.

45 Hrvoje MANDIĆ, *Hercegovačka franjevačka provincija u Drugom svjetskom ratu i poraću*, Zagreb, 2021., str. 127.

46 Usp. R. JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, str. 62.

Društvo prijatelja Franjevačke klasične gimnazije na Širokom Brijegu je osnovano krajem školske 1934./35. godine. Fra Kažimir je bio redoviti član koji je mjesečno uplaćivao 10 dinara.⁴⁷ Kad je riječ o pastoralnoj službi u župi Klobuk, sačuvan je dopis od 20. kolovoza 1939., u kojem je fra Kažimir prijavio dva mladića na duhovnu obnovu Društva sv. Ante.⁴⁸

U Arhivu Provincije nalazi se, između ostalog, i fra Kažimirov dopis dok je bio župnik u Pločama (Tepčićima). U dopisu od 29. srpnja 1944. javlja da biskup urgira glede crkvene milostinje koju je obećao predati fra Marinko Jelić. Koji dan kasnije, 1. kolovoza, biskup Petar Čule je javio provincijalu fra Leu Petroviću da mu je fra Marinko poslao cjelokupnu milostinju.⁴⁹

Pritužba banske uprave Split na fra Kažimira Bebeka

Upravno odjeljenje Primorske banovine Kraljevske banske uprave iz Splita poslalo je pritužbu na fra Kažimira Bebeka, župnika Klobuka, 1. ožujka 1935. Franjevačkom provincijalatu u Mostaru. U sadržaju pisma se navodi da je on 21. listopada 1934. prilikom službe Božje u kapeli u Klobuku s oltara javno proklinjao osobe koje su žandarima prokazale Pavla Petrovića i druge iz Klobuka, koji su 10. listopada povodom smrti kralja Aleksandra pjevali i veselili se, te su prijavljeni žandarmerijskoj postaji u Ljubuškom. Nadalje, Banska uprava se žalila na fra Kažimira u Klobuku da je s oltara proklinjao ljude koji su vlastima prijavili da nije zvonio za vrijeme sprovida Kralju riječima "nek im bude proketo do devetog koljena". Prijavio ga je Milan Petrović, starješina sela Klobuk. Zapisnik saslušanja: fra Kažimira, Žarka Čuljka, Marijana Čuljka, Martina Petrovića i Mirka Međugorca.⁵⁰ U Zapisniku sastavljenom u uredu Načelstva sreza Ljubuškog 12. studenog 1934. fra Kažimir je priznao da je prokleo s oltara one ljude koji su ga prijavili da nije dao zvoniti na dan 15. listopada prije podne, kao i sve one ljude koji lažno prijavljuju. Bebek je izjavio da nije spomenuo one koji su prijavili Pavla Petrovića i druge da su pjevali 10. listopada pjesme.

Ja nisam uopće spominjao Stipana Čuljka iz Klobuka niti proklinjao onu osobu koja je prokazala da je Čuljak ispod oružanog lista prodao svoj revolver i drugi nabavio, te da je radi toga oduzet oružni list i oružje. Istina je da sam prokletstvo izrekao s riječima 'Neka im bude proketo do devetog koljena.' Priznajem da sam prigodom govora o misi za kralja Aleksandra rekao da po propisu rimokatoličke vjere ne može se aplicirati mrtvačka misa za umrle koji nisu katolici. To je bilo prilikom sahrane kralja Aleksandra I. Ujedini-

47 Ante MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. 3, Mostar, 2011., str. 121.

48 Arhiv Provincije: SP, sv. 128, f. 802.

49 Arhiv Provincije: SP, sv. 143, f. 402.

50 Arhiv Provincije: SP, sv. 107, ff. 302-303.

telja, a koliko se sjećam bio je ovome razgovoru prisutan Milan (Dujmo) Petrović iz Klobuka i možda još jedna osoba koje se ne mogu sjetiti.⁵¹

Izvjешće pokazuje jasan politički stav fra Kažimira Bebeka prema jugoslavenstvu i Kraljevini Jugoslaviji, što implicira da je bio protivnik te ideje i da se zauzimao za rješavanje hrvatskog nacionalnog pitanja, odnosno za ideju stvaranja hrvatske države.

Ubojstvo fra Kažimira Bebeka

Fra Kažimir je u posljednjoj godini rata bio župnik župe Ploče - Tepčići u Brotnju. Nemamo nikakvih vijesti kada je i kako fra Kažimir iz Tepčića došao u mostarski samostan, ali možemo pretpostaviti da se tu sklonio zbog borbenih djelovanja u Brotnju i osvajanja po partizanskim snagama. Svakako, partizani su ga po osvajanju Mostara 14. veljače 1945. zatekli s drugom braćom u franjevačkom samostanu u Mostaru.

U franjevački samostan u Mostaru došli su između 15 i 16 sati 14. veljače 1945. časnici VIII. dalmatinskog korpusa. Dočekao ih je fra Leo Petrović i naredio gvardijanu da donese vino i pršut. Razgovarali su o svemu, a kad su otišli, franjevci su među sobom govorili kako su to fini ljudi i da je nemoguće da oni ubijaju. Provincijal Petrović još je jednom ponovio kako ne vjeruje da su franjevce na Širokom Brijegu ubile takve uljudne osobe. Provincijal je bio uvjeren da im se neće ništa dogoditi, tješio je braću da treba preživjeti danas, a da će sutra biti bolje. Očigledno, kako je vrijeme prolazilo fra Leo je počeo sumnjati u pozitivan ishod zamršene situacije tijekom borbi za Mostar 12.-14. veljače 1945. Časna sestra Valerija Ilić svjedoči da joj je navodno fra Leo rekao da se skloni u podrum, u sklonište za fratre i civile, gdje je fra Leo svima davao odrješenje. Dok je to činio, okupljenima je rekao: "Spremimo se na smrt, ako je Božja volja. I ako budemo ovdje, nemojmo se bojati ničega. Bog je s nama. Pokajte se za svoje grijehе, svi se pokajmo." Fra Leo Petrović tada je rekao Peri Vasilju, izbjeglici iz Međugorja koji se tada nalazio u samostanu u Mostaru: "Pero, gubite svećenike, možda ih nećete imati. Samo na času smrti recite 'Isuse milosrdni' i oprostit će ti se grijesi. Samo to reci." Nakon nekog vremena u samostan je došao opunomoćenik OZN-e 29. hercegovačke divizije Branko Popadić. Naredio je da svi franjevci dođu u zbornicu na popisivanje. Prema tvrdnjama nekih svjedoka, 14. veljače 1945. pripadnici OZN-e sastavili su popis "politički sumnjivih osoba". Popadić je posebno popisao samostansku obitelj, a posebno sve ostale. Nazočni su bili fra Ilija Rozić i fra Mile Leko. Popadić im je rekao da će ostati u zbornici cijelu noć, na što mu je Rozić rekao kako ima starijih ljudi i da je u zbornici hladno. Na to je Popadić odvratio da im ne može biti hladno u toj toploj sobi jer da su se oni (partizani) morali smrzavati po planinama dok su

51 Arhiv Provincije: SP, sv. 107, ff. 304-309.

oslobađali mostarske franjevence. Popadić je otišao do nadređenih, dok su franjevci i partizani podređeni Popadiću čekali u samostanu. Nakon Popadićeva povratka počelo je ispitivanje franjevac. Prvi je na redu bio fra Leo Petrović, kojega je OZN-a optužila da snosi odgovornost jer je pustio zlikovce (to jest franjevence) da pobjegnu, a fra Grgo Vasilja optužili su da je bio povezan s Crnom legijom zato što se prezivao Vasilj, kao i Staniša Vasilj, poznati ustaša. Ispitali su i fra Zlatka Sivrića, ali su ga pustili. Naposljetku, u zbornici su ostali fra Leo Petrović, fra Grgo Vasilj, fra Jozo Bencun, fra Rafo Prusina, fra Bernardin Smoljan, fra Kažimir Bebek i fra Nenad Pehar. Provincijal je zamolio tajnika fra Bonicija Rupčića da iz njegova ureda done-se propusnicu Cvitana Spuževića za fratre, no fra Bonicije preporuku nije pronašao u fra Leovoj sobi. Zbog slične partizanske propusnice spašeni su fra Zlatko Sivrić i fra Darinko Brkić, koji su je imali uza se.⁵²

Pokolj je izvršila OZN-a uz pomoć organizacije Mladi muslimani 14. veljače 1945. u Mostaru. Pretpostavlja se da su njihova tijela bačena u Neretvu, negdje na Čerkrku, i nikada nisu pronađena.⁵³ Svjedoci navode kako su partizani u večernjim satima 14. veljače fratre vodili svezane od franjevačkog samostana prema Donjoj mahali, gdje su ih ubili i bacili u Neretvu. Od fratarskih su habita pojedine muslimanke šile dimije i suknje, a djeci hlačice.

Ivan Lavrić, tada dječak, svjedočio je da su brojne žene, među kojima je bio i on, gledale kako partizani provode fratre kroz Donju mahalalu i kako ih zlostavljaju. Njemu je pak kasnije više puta pripovijedao Pavo Kujundžić da je gledao kako fratrima najprije skidaju habite, potom ih ubijaju, jednoga po jednoga, nakon čega su za svakoga pojedinačno svezali kamen i bacili ga u nabujalu i hladnu Neretvu. Dok su ih ubijali, fratri su molili.⁵⁴

Skupina mostarskih franjevac ubijena je iz mržnje prema vjeri, zbog zastupanja hrvatske državnosti, te zbog toga što su bili provincijalovi odani svećenici, poslušni svojem duhovnom pastiru i geslu franjevačkog reda "Pax et bonum". Shodno tome bili su nekompromitirani pristaše demokracije zapadnog tipa koji su rješenje vidjeli u utemeljenju hrvatske nacionalne države. Kao vodeći intelektualci u Hercegovini bili su stoga ideološka prijetnja KPJ za uspostavu novog društvenog poretka, odnosno potencijalni neprijatelji.⁵⁵

Dr. Hrvoje Mandić

52 H. MANDIĆ, *Hercegovačka franjevačka provincija u Drugom svjetskom ratu i poraću*, str. 370-371.

53 *Isto*, str. 372-373.

54 Arhiv Vicepostulature: razgovor vodio vicepostulator fra Miljenko Stojić 18. veljače 2014. Opširnije o tome vidi ovdje, str. 820-831.

55 *Isto*, str. 377.

KRVLJU OPEČAĆENI ZA NEBO

Životopisi šezdeset šestorice hercegovačkih franjevaca
ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraću

Priredio:
dr. fra Robert Jolić

Mostar, 2025.